

MIKOŁAJ WOLANIN

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (wielka izba) z 11 lipca 2022 r. w sprawie *Kavala przeciwko Turcji*, skarga nr 28749/18 (postępowanie naruszeniowe)¹

Skarżący jest tureckim przedsiębiorcą i obrońcą praw człowieka w tym kraju. Na przestrzeni lat był zaangażowany w tworzenie organizacji pozarządowych i ruchów społecznych o poglądach opozycyjnych do tureckiego rządu. Regularnie uczestniczył też w protestach politycznych. W 2017 r. został aresztowany. W związku z nieudaną próbą zamachu stanu w Turcji z 2016 r. postawiono mu zarzuty usiłowania obalenia rządu przy użyciu siły i przemocy oraz usiłowania obalenia porządku konstytucyjnego. Skarżący próbował kwestionować legalność pozbawienia go wolności. Wyczerpawszy krajowe środki odwoławcze, złożył skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Ten w orzeczeniu z 10 grudnia 2019 r. stwierdził naruszenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (dalej: Konwencja). Trybunał uznał, że skarżący został aresztowany bez uzasadnionego podejrzenia przestępstwa, a faktycznym celem zatrzymania było „uciszenie go”. Trybunał stwierdził też, że postępowanie przed tureckim

¹ Autor bardzo dziękuje panu profesorowi Markowi Zubikowi za życzliwość, pomoc oraz cenne uwagi przekazane podczas pracy nad tym tekstem.

MIKOŁAJ WOLANIN

sądem konstytucyjnym było przewlekłe. Z tego względu ETPC uznał, że turecki rząd musi podjąć wszystkie środki, by zwolnić skarżącego z aresztu.

Sąd krajowy 18 lutego 2020 r. nakazał zwolnienie skarżącego z aresztu. Tego samego dnia przedstawiono mu jednak zarzut szpiegostwa. Podstawą zarzutu były zdarzenia, na podstawie których został on wcześniej aresztowany pod zarzutem próby obalenia rządu w 2017 r. (w wyroku często określane jako „wydarzenia w parku Gezi”). Z tego powodu Komitet Ministrów, czuwając nad wykonywaniem wyroków ETPC, zdecydował się wszcząć postępowanie naruszeniowe, o którym mowa w art. 46 ust. 4 Konwencji.

Orzeczenie zostało wydane przez ETPC w składzie wielkiej izby większości głosów (szesnaście do jednego, z jednym zdaniem odrębnym, a także częściowym *votum separatum*). Jest ono o tyle istotne, że Trybunał wskazał wiele niewyartykułowanych wcześniej tez dotyczących: wykonywania swoich wyroków, procedury naruszeniowej, relacji pomiędzy Komitetem Ministrów a Trybunałem i roli prowadzenia samego postępowania naruszeniowego, gdy Komitet Ministrów uważa, że państwo strona Konwencji odmawia wywiązania się ze zobowiązania respektowania wydanego wyroku. Wyrok ten może mieć zatem znaczenie dla wielu spraw, także polskich, w których państwa nie wywiązują się z wykonywania orzeczeń ETPC.

Wyrok w sprawie *Kavala przeciwko Turcji*

(wyciąg)

(...)

B. Ocena Trybunału

Zagadnienie wstępne

127. Trybunał zauważył, zgodnie ze stanowiskiem Rządu, że muszą zostać spełnione dwa warunki, zanim Komitet Ministrów będzie mógł wnieść do Trybunału sprawę, o której mowa w art. 46 ust. 4. Są to: odmowa zastosowania się przez Wysoką Układającą się Stronę do ostatecznego wyroku oraz wystąpienie nadzwyczajnych okoliczności². Rząd wskazał jednak, że Turcja podporządkowała się wyrokowi Trybunału i nie zaistniały żadne nadzwyczajne okoliczności, które uzasadniłyby zainicjowanie tej sprawy. Rząd uznał ponadto, że Komitet Ministrów nie miał ani kompetencji, ani

² W oryginale: „refusal by a High Contracting Party to abide by a final judgment and the existence of exceptional circumstances”.

mandatu do tego, by oceniać materiał dowodowy zgromadzony w ramach trwającego postępowania przed sądem krajowym, a wszczynając procedurę z art. 46 ust. 4, Komitet Ministrów nie tylko zaingerował w trwające krajowe postępowanie, ale równocześnie zajął stanowisko w materii, która mogłaby zostać wniesiona do Trybunału jako osobna skarga. W konsekwencji Rząd stwierdził, że w okolicznościach sprawy fakt wszczęcia postępowania na podstawie art. 46 ust. 4 stanowił naruszenie systemu konwencyjnego, który opiera się na zasadach pomocniczości i marginesu oceny, o czym mowa w Protokole nr 15.

128. Trybunał przypomina, zgodnie z jego utrwalonym orzecznictwem, że ostateczny wybór środków, jakie należy podjąć w celu wykonania wyroku, pozostaje w gestii państw pod nadzorem Komitetu Ministrów, o ile środki te są zgodne z „wnioskami i duchem” zawartymi w wyroku Trybunału [zob. wyrok ETPC (wielka izba) z 29 maja 2019 r. w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* (postępowanie naruszeniowe), skarga nr 15172/13, § 182, wraz z dalszymi odwołaniami]. Zasady nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń określają również procedurę, którą należy stosować w odniesieniu do postępowania naruszeniowego przewidzianego w art. 46 ust. 4 Konwencji (treść tych zasad, zob. § 90–96 wyroku w sprawie *Mamadov przeciwko Azerbejdżanowi*). W związku z tym mechanizm nadzoru, ustanowiony obecnie na mocy art. 46 Konwencji, stanowi kompleksowe ramy dla wykonywania wyroków Trybunału, wzmocnione praktyką Komitetu Ministrów (§ 163 wyroku).

129. W odniesieniu do postępowań naruszeniowych art. 46 ust. 4 i 5 Konwencji upoważnia Komitet Ministrów do wszczęcia takiego postępowania, jeżeli uzna on, że Wysoka Umawiająca się Strona odmawia zastosowania się do ostatecznego orzeczenia w sprawie, w której jest stroną. Procedura ta nie ma na celu ponownego rozpatrywania kwestii, o których Trybunał orzekł już w pierwotnym wyroku. Wprowadzając tę procedurę, uznano, że presja polityczna wywierana przez postępowanie w sprawie niewykonania wyroku przed wielką izbą oraz przez jej wyrok powinna wystarczyć do zapewnienia wykonania pierwotnego wyroku Trybunału przez dane państwo [zob. pkt nr 99 Raportu wyjaśniającego do Protokołu nr 14 (...)]. Postępowanie naruszeniowe powinno być bowiem wszczynane jedynie w „wyjątkowych okolicznościach” (...). Przesłanka ta wskazuje, że przez wszczęcie tej procedury Komitet Ministrów zobowiązany jest do zastosowania „wysokich kryteriów” (ang. *high threshold*). Postępowanie naruszeniowe powinno być zatem postrzegane jako środek nadzwyczajny, stosowany dopiero gdy Komitet Ministrów uzna, że inne środki zabezpieczenia wykonania orzeczenia okazały się nieskuteczne i nie są już odpowiednie do sytuacji. Postępowania

naruszeniowe ponadto nie mają na celu zachwiania podstawowej równowagi instytucjonalnej między Trybunałem a Komitetem Ministrów (zob. § 166 wyroku w sprawie *Mamadov przeciwko Azerbejdżanowi*)³. Możliwość wszczęcia tego postępowania jest uprawnieniem proceduralnym, które należy do kompetencji Komitetu Ministrów (zob. *mutatis mutandis*, § 144 wyroku). W konsekwencji w sytuacji, gdy procedura ta została należycie zainicjowana, zadaniem Trybunału nie jest wyrażanie opinii na temat celowości podjęcia takiej decyzji przez Komitet Ministrów.

130. W niniejszej sprawie Trybunał, biorąc pod uwagę: okoliczności, które przed nim zaistniały, „prerogatywę proceduralną” Komitetu Ministrów, a także zasady przedstawione poniżej (zob. wyrok w sprawie *Ilgar Mamadov*, § 131–135), uważa, że argument Rządu jest ściśle związany z istotą pytania postawionego przez Komitet Ministrów, co oznacza, że Trybunał musi zbadać to pytanie. Z tego samego powodu, w zakresie, w jakim argument Rządu o tym, że p. Kavala nie złożył skargi do Trybunału w terminie sześciu miesięcy po wyczerpaniu krajowych środków odwoławczych, może być rozumiany jako podniesienie zarzutu niedopuszczalności (zob. § 113 wyroku⁴), Trybunał powtarza, że takie zarzuty nie mają znaczenia w kontekście postępowania naruszeniowego, wszczętego przed Trybunałem przez Komitet Ministrów na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji.

W przypadku skierowania do Trybunału pytania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji Trybunał musi ostatecznie rozstrzygnąć, czy wyrok został wykonany w dobrej wierze i w sposób zgodny z „wnioskami i duchem” wyroku, aby ustalić, czy pozwane państwo wypełniło swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1, niezależnie od wyroku stwierdzającego naruszenie Konwencji wydanego 25 kwietnia 2022 r. (...).

Trybunał musi zatem zbadać pytanie zadane przez Komitet Ministrów.

³ W oryginalnym brzmieniu wyroku odwołanie to jest wskazane jako „ibid.”, lecz chodzi o wyrok w sprawie *Mamadov przeciwko Azerbejdżanowi*. By zatem nie mylić czytelnika odwołaniem do Raportu wyjaśniającego do Protokołu nr 14 Konwencji, tłumacz pozwala sobie zmienić treść tego odwołania tak, by było bardziej jasne, co konkretnie Trybunał w tym miejscu przywołuje.

⁴ 113. Rząd argumentował, że p. Kavala powinien był złożyć kolejną skargę do Trybunału po wydaniu wyroku przez sąd konstytucyjny. Zauważając, że żadna nowa skarga nie została mu przekazana, domyśla się, że p. Kavala nie złożył skargi do Trybunału w ciągu sześciu miesięcy po wyczerpaniu krajowych środków odwoławczych, aby złożyć skargę na swoje późniejsze zatrzymanie. Zamiast tego p. Kavala zdecydował się podnieść swoje zarzuty w kontekście nadzoru nad wykonaniem wyroku przez Komitet Ministrów. Zdaniem Rządu takie podejście było sprzeczne i niezgodne z systemem ochrony przewidzianym przez Konwencję.

Zasady ogólne

131. Trybunał odwołuje się przede wszystkim do ogólnych zasad określonych w wyroku w sprawie *Ilgar Mammadov* (§ 147–171), odnoszących się do wykonywania wyroków ETPC na podstawie art. 46 ust. 1 i 2 Konwencji oraz do charakteru roli Trybunału w postępowaniu naruszeniowym na podstawie art. 46 ust. 4.

132. Postępowanie naruszeniowe nie ma na celu ponownego rozpatrywania kwestii rozstrzygniętych już w pierwotnym wyroku Trybunału ani zapewnienia zapłaty kary pieniężnej; ma na celu zwiększenie nacisku w celu zabezpieczenia wykonania pierwotnego wyroku Trybunału (wyrok w sprawie *Ilgar Mammadov*, § 159). Zostało wprowadzone w celu podwyższenia efektywności postępowania nadzorczego – usprawnienia i przyspieszenia go (§ 160 wyroku).

133. Komitet Ministrów, jako podmiot odpowiedzialny za nadzór nad wykonywaniem wyroków Trybunału, realizuje szczególne zadanie, które polega na stosowaniu odpowiednich norm prawnych. Zobowiązania Umawiającej się Strony wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji opierają się na zasadach prawa międzynarodowego odnoszących się do: zaprzestania, niepowtarzania i zadośćuczynienia (ang. *cessation, non-repetition and reparation*) (wyrok w sprawie *Ilgar Mammadov*, § 162). Mechanizm nadzoru ustanowiony obecnie na mocy art. 46 Konwencji stanowi kompleksowe ramy wykonywania wyroków Trybunału, wzmocnione praktyką Komitetu Ministrów (§ 162–163 wyroku). W postępowaniu naruszeniowym Trybunał jest zobowiązany do dokonania ostatecznej oceny prawnej kwestii respektowania [wyroku Trybunału – przyp. tłum.]. Czyniąc to, Trybunał weźmie pod uwagę wszystkie aspekty postępowania przed Komitetem Ministrów, w tym środki przez niego wskazane.

134. Trybunał podkreśla kompetencję Komitetu Ministrów do oceny konkretnych środków, jakie państwo powinno podjąć w celu zapewnienia maksymalnego możliwego zadośćuczynienia za stwierdzone naruszenia. Trybunał uznał również, że kwestia przestrzegania jego wyroków przez Wysokie Umawiające się Strony nie podlega jego jurysdykcji, jeżeli nie jest podnoszona w ramach postępowania naruszeniowego przewidzianego w art. 46 ust. 4 i 5 Konwencji (wyrok w sprawie *Ilgar Mammadov*, § 167, z dalszymi odwołaniami).

135. Jeśli chodzi o ramy czasowe istotne dla oceny domniemanego uchybienia obowiązkowi przestrzegania wyroku przez państwo, Trybunał zauważył, że dzień, w który Komitet Ministrów kieruje pytanie do Trybunału na podstawie art. 46 ust. 4, jest dniem, do którego upływu uznał on, że dane

państwo odmówiło podporządkowania się prawomocnemu wyrokowi w rozumieniu art. 46 ust. 4 (wyrok w sprawie *Ilgar Mammadov*, § 170). W związku z tym, a także mając na uwadze decyzję Komitetu Ministrów, Trybunał uważa, że punktem wyjścia dla jego analizy powinna być data skierowania do niego pytania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji, czyli w niniejszej sprawie 2 lutego 2022 r. (§ 171 wyroku).

Zastosowanie wyżej wskazanych zasad do sprawy

136. W [pierwotnym – przyp. tłum.] wyroku w sprawie *Kavala* Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 i 4 oraz art. 18 w związku z art. 5 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do postawienia p. Kavali zarzutów z art. 309 i 312 [tureckiego – przyp. tłum.] kodeksu karnego w październiku 2017 r., które stały się podstawą do jego tymczasowego aresztowania. Na podstawie art. 18 w związku z art. 5 ust. 1 Trybunał uznał, że zarzuty postawione p. Kavali nie były oparte na uzasadnionych podejrzeniach, a faktycznym celem zaskarżonych środków było uciszenie go i zniechęcenie innych obrońców praw człowieka.

137. W rezolucji tymczasowej z 2 lutego 2022 r. Komitet Ministrów, na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji, skierował do Trybunału pytanie, czy Turcja nie wypełniła obowiązku wynikającego z art. 46 ust. 1 Konwencji, polegającego na wykonaniu tego wyroku (...). Komitet zwrócił również uwagę na liczne decyzje i rezolucję tymczasową, które przyjął już w kontekście procedury nadzoru, w których, po pierwsze, podkreślił podstawowe braki w postępowaniu karnym, ujawnione we wnioskach Trybunału dotyczących art. 18 w związku z art. 5 ust. 1 Konwencji [mowa o pierwotnym wyroku – przyp. tłum.], a, po drugie, wezwał do natychmiastowego zwolnienia p. Kavali. W tej rezolucji tymczasowej Komitet Ministrów stwierdził, że „nie zapewniając natychmiastowego zwolnienia skarżącego, Turcja odmawia podporządkowania się ostatecznemu orzeczeniu Trybunału” (...).

138. W ocenie Trybunału jest oczywiste, że Komitet Ministrów uznał, że zasadniczą kwestią w niniejszym postępowaniu naruszeniowym jest brak przyjęcia przez Turcję indywidualnych środków stanowiących odpowiedź na naruszenie art. 5 ust. 1, rozpatrywanego osobno i w związku z art. 18. W związku z tym Trybunał uważa, że zasadniczą kwestią w tej sprawie jest to, czy Turcja nie podjęła indywidualnych środków niezbędnych do wykonania wyroku Trybunału i naprawienia naruszenia art. 5 ust. 1, rozpatrywanego osobno i w związku z art. 18.

139. Biorąc pod uwagę brzmienie artykułu 46 ust. 4, oczywiste jest, że pozostałe elementy, a mianowicie naruszenie artykułu 5 ust. 4 Konwencji, słuszne zadośćuczynienie oraz ogólne środki dotyczące wykonania wyroku

w sprawie *Kavala*, wchodzi w zakres postępowania naruszeniowego. W niniejszej sprawie nie wymagają one jednak szczegółowej analizy. Po pierwsze, nie rodzi się pytanie o wypłatę słusznego zadośćuczynienia, ponieważ Trybunał postanowił nie przyznawać p. Kavali żadnej kwoty z tego tytułu, skoro skarżący nie złożył odpowiedniego wniosku (zob. wyrok ETPC z 10 grudnia 2019 r. w sprawie *Kavala przeciwko Turcji*, skarga nr 28749/18, § 237). W odniesieniu do środków ogólnych, które dotyczą również naruszenia art. 5 ust. 4, Trybunał odnotowuje oświadczenie Komitetu Ministrów, że w tej sprawie podjęto pewne środki ogólne, w szczególności w zakresie wzmocnienia niezależności sądownictwa i przestrzegania wymogu „szybkiej” kontroli sądowej legalności środków detencyjnych. Ponadto nie należy zapominać, że w przypadku problemów strukturalnych szybkie i odpowiednie wykonanie [tych środków – przyp. tłum.] ma oczywiście przełożenie na napływ nowych spraw. W tym przypadku jednak, jak wynika ze stanowiska Komitetu Ministrów, nacisk położony jest wyraźnie na wymagane środki indywidualne. W związku z tym Trybunał uważa, że nie ma potrzeby dalszego rozwodzenia się nad tymi innymi aspektami procedury egzekucyjnej.

(a) Zakres wyroku w sprawie *Kavala*

(...)

147. Należy (...) przyjąć, że z samej swojej natury stwierdzone naruszenie [praw określonych w Konwencji – przyp. tłum.] może nie pozostawiać żadnego rzeczywistego wyboru co do środków wymaganych do jego naprawienia. Jest to szczególnie wyraźne, gdy sprawa dotyczy pozbawienia wolności, które Trybunał uznał za oczywiście nieuzasadnione na podstawie art. 5 ust. 1. Istnieje bowiem pilna potrzeba położenia kresu naruszeniu ze względu na podstawowe znaczenie wolności i bezpieczeństwa osobistego [zob. *mutatis mutandis* wyroki ETPC (wielka izba) w sprawach: *Assanidze przeciwko Gruzji*, skarga nr 71503/01, § 202–203, ECHR 2004-II; *Medvedyev i inni przeciwko Francji*, skarga nr 3394/03, § 76, ECHR 2010). Spostrzeżenie to jest tym bardziej zasadne, gdy – tak jak w niniejszej sprawie – naruszenie ma swoje źródło w pozbawieniu wolności, które również zostało uznane za sprzeczne z art. 18 w zw. z art. 5 ust. 1 Konwencji.

148. W konsekwencji fakt udzielenia wskazówek na podstawie art. 46, tak jak w niniejszej sprawie, przede wszystkim umożliwia Trybunałowi zapewnienie, natychmiast po wydaniu wyroku, że ochrona wynikająca z Konwencji jest skuteczna i zapobiega dalszemu naruszaniu praw, a następnie pomaga Komitetowi Ministrów w nadzorowaniu wykonania ostatecznego wyroku. Takie wskazania umożliwiają również i zobowiązują dane państwo

MIKOŁAJ WOLANIN

do jak najszybszego zaprzestania naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał.

(b) Czy Turcja uchybiła obowiązkowi przestrzegania prawomocnego wyroku na podstawie art. 46 § 1[?]

149. Trybunał przeanalizował (...) zakres naruszenia art. 5 ust. 1, rozpatrywanego osobno i w związku z art. 18, stwierdzonego w wyroku w sprawie *Kavala*, oraz określił odpowiadający mu obowiązek *restitutio in integrum* ciążyący na Turcji na podstawie art. 46 ust. 1 jako wymagający od tego państwa natychmiastowe zwolnienie p. Kavali z aresztu i wyeliminowanie negatywnych konsekwencji zarzutów karnych uznanych przez Trybunał za nieuzasadnione. Odnosząc się między innymi do wskazań Trybunału, Komitet Ministrów uznał, że właściwym środkiem zadośćuczynienia jest natychmiastowe zwolnienie p. Kavali.

150. Rząd poinformował, że areszt p. Kavali nałożony na podstawie art. 309 Kodeksu karnego (próba zamachu stanu) zakończył się 11 października 2019 r., a następnie został wznowiony 18 lutego 2020 r. i trwał nieprzerwanie do 20 marca 2020 r. Podobnie areszt zarządzony na podstawie zarzutów dotyczących wydarzeń w parku Gezi (art. 312 Kodeksu karnego) zakończył się 18 lutego 2020 r., kiedy to sąd pierwszej instancji uniewinnił p. Kawałę i nakazał jego zwolnienie (...). W ocenie Trybunału, niezależnie od powodów przedstawionych przez Rząd dla uzasadnienia późniejszego zatrzymania, p. Kavala był nieprzerwanie pozbawiony wolności w okresie od 18 października 2017 r. do – co najmniej – 2 lutego 2022 r., czyli do dnia, w którym sprawa została przekazana do Trybunału.

(...)

(i) Czy zarzuty wobec p. Kavali zmieniły się co do istoty[?]

152. Komitet Ministrów zauważył, że p. Kavala został wprawdzie tymczasowo aresztowany 9 marca 2020 r. w związku z zarzutem szpiegostwa wojskowego lub politycznego (art. 328 Kodeksu karnego), ale postawione mu zarzuty nie uległy zasadniczej zmianie. Ze swojej strony Rząd argumentował, że dalsze aresztowanie p. Kavali na podstawie nowego zarzutu stanowi nowy fakt rodzący nowy problem, który nie był badany przez Trybunał. Jego zdaniem p. Kavala powinien był złożyć nową skargę do Trybunału po wydaniu wyroku przez sąd konstytucyjny. Podkreślił też, że zatrzymanie p. Kavali na podstawie nowych zarzutów nie może stanowić naruszenia obowiązku wykonania wyroków Trybunału zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji.

(...)

(α) Czy p. Kavala powinien był złożyć nową skargę[?]

153. Trybunał przyjmuje do wiadomości, że p. Kavala wniósł drugą sprawę do sądu konstytucyjnego, kwestionując kontynuację jego aresztowania po wyroku Trybunału (...). Odnotowuje również argument Rządu, że teoretycznie nic nie stało na przeszkodzie, aby p. Kavala, po wyroku sądu konstytucyjnego, złożył nową skargę do Trybunału w celu zaskarżenia jego dalszego tymczasowego aresztowania, czego jednak nie uczynił. Uważa jednak, z powodów przedstawionych poniżej, że fakt, iż p. Kavala nie zwrócił się do Trybunału w kontekście (...) skargi, którą złożył do sądu konstytucyjnego w związku z jego dalszym tymczasowym aresztowaniem, nie ma zasadniczego znaczenia dla zbadania, czy Turcja wywiązała się ze swojego zobowiązania wynikającego z art. 46 ust. 1 Konwencji.

154. Na wstępie Trybunał odwołuje się do zasad wskazanych powyżej (zob. wyrok w sprawie *Kavala*, § 131–135), określając swoją rolę i kompetencje Komitetu Ministrów w fazie wykonywania wyroku oraz wskazując, że do Komitetu Ministrów należy nadzorowanie, na podstawie informacji dostarczonych przez pozwane państwo i z należyтым uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji skarżącego, przyjęcia takich środków, które są: wykonalne, terminowe, odpowiednie i wystarczające do zapewnienia maksymalnego możliwego zadośćuczynienia za naruszenia stwierdzone przez Trybunał. Kwestia przestrzegania przez Wysokie Układające się Strony jego wyroków nie podlega jurysdykcji Trybunału, jeżeli nie została podniesiona w kontekście „postępowania naruszeniowego” przewidzianego w art. 46 ust. 4 i 5 Konwencji.

155. Należy również zauważyć, że w przypadku, gdy Trybunał uzna, że art. 46 Konwencji nie wyklucza badania postępowań krajowych [przez Komitet Ministrów – przyp. tłum.], może stwierdzić, że posiada kompetencję do rozpatrywania skarg w sprawach następczych, na przykład w przypadku, gdy władze krajowe przeprowadziły ponowne badanie sprawy w drodze wykonania jednego z wyroków Trybunału, czy to poprzez wznowienie postępowania (zob. wyrok z 11 października 2011 r. w sprawie *Emre przeciwko Szwajcarii* (nr 2), skarga nr 5056/10; sprawę *Hertel przeciwko Szwajcarii* (dec.), skarga nr 53440/99, ECHR 2002 I), czy w drodze wszczęcia zupełnie nowego postępowania (zob. wyroki: z 18 października 2011 r. w sprawie *United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN i inni przeciwko Bułgarii* (nr 2), skargi nr 41561/07 i 20972/08; z 26 lipca 2011 r. w sprawie *Liu przeciwko Rosji* (nr 2), skarga nr 29157/09). To samo dotyczy sytuacji, gdy „nowa sprawa” wynika z kontynuacji naruszenia stwierdzonego w pierwotnym wyroku Trybunału (zob. np. wyrok z 15 listopada 2011 r., w sprawie *Ivanțoc i inni przeciwko Mołdawii i Rosji*, skarga nr 23687/05, § 95). W konsekwencji Trybunał i Komitet

Ministrów, w kontekście ich różnych obowiązków, mogą być zobowiązane do zbadania, nawet jednocześnie, tych samych postępowań krajowych bez naruszania podstawowej równowagi instytucjonalnej między nimi.

156. W niniejszej sprawie należy zauważyć, że Komitet Ministrów nie zakończył nadzoru nad wykonaniem wyroku w sprawie *Kavala* [zob. odmienne wyrok ETPC (wielka izba) z 30 czerwca 2009 r. w sprawie *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) przeciwko Szwajcarii (nr 2)*, skarga nr 32772/02, § 67, ECHR 2009], a także że zdecydował się wszcząć postępowanie naruszeniowe przed Trybunałem na tej podstawie, że „od dnia 11 maja 2020 r., kiedy wyrok Trybunału stał się ostateczny, skarżący pozostawał w areszcie na podstawie postępowania zakwestionowanego przez (...) Trybunał lub opartego na dowodach, które Trybunał [uznał] za niewystarczające do uzasadnienia jego aresztowania” (...). Po otrzymaniu tego pytania, Trybunał jest zobowiązany do dokonania ostatecznej oceny prawnej kwestii wykonania wyroku.

(β) Środki podjęte przez Turcję w następstwie wyroku w sprawie *Kavala*

157. Trybunał zauważa, że w następstwie wyroku dotyczącego p. Kavali sądy krajowe nakazały jego zwolnienie za kaucją 18 lutego 2020 r. Jednak tego samego dnia został on aresztowany na polecenie prokuratora w związku z próbą zamachu stanu (art. 309 Kodeksu karnego), a następnie umieszczony w areszcie następnego dnia. Ponadto zauważa, że p. Kavala został umieszczony w areszcie również w związku z zarzutem szpiegostwa (art. 328 Kodeksu karnego) 9 marca 2020 r.

158. Trybunał na wstępie zauważa, że zastosowany wobec p. Kavali 18 lutego 2020 r., tj. w dniu wydania decyzji o zwolnieniu go za kaucją w związku z zarzutami dotyczącymi parku Gezi, areszt opierał się na zarzutach związanych z próbą zamachu stanu (...). W swoim wyroku Trybunał szczegółowo zbadał fakty, które stanowiły podstawę tych zarzutów, zauważając w szczególności, że „opierały się one głównie na istnieniu »intensywnych kontaktów« między skarżącym a H.J. B., który, według Rządu, był objęty śledztwem karnym w sprawie udziału w zorganizowaniu” próby zamachu stanu z 15 lipca 2016 r. (zob. wyrok w sprawie *Kavala*, § 154).

159. Jednakże, w odniesieniu do tych zarzutów, w wyroku w sprawie *Kavala* Trybunał stwierdził, że „dowody w aktach sprawy [były] niewystarczające, aby uzasadnić takie podejrzenie” (§ 154 wyroku). Co prawda dowody, które znajdowały się w aktach sprawy od 18 października 2017 r., tj. od dnia, w którym p. Kavalę tymczasowo aresztowano, zostały uzupełnione przez prokuraturę we wniosku z 18 lutego 2020 r. (...). Oczywiście jest jednak, że informacje uzyskane później [zeznania pracownika hotelu, działalność H.J. B. w kontekście fundacji z siedzibą w USA czy dodatkowe dane

dotyczące bilingów telefonicznych (...)] nie zawierały żadnych nowych faktów związanych ze znamionami zarzucanego przestępstwa, takich jak dowody, które mogłyby pozwolić wyjaśnić charakter domniemanego związku lub powiązać działania p. Kavali z chęcią popełnienia przestępstwa. Nowe informacje zasadniczo uzupełniały wcześniejsze dowody dotyczące nie p. Kavali, ale działalności H.J. B. – który od początku śledztwa był podejrzewany o bycie jednym z inicjatorów próby zamachu stanu – i określały częstotliwość domniemanych kontaktów między p. Kawałą a H.J. B.

(...)

(c) Wniosek końcowy

169. Cała struktura Konwencji opiera się na ogólnym założeniu, że władze publiczne w państwach członkowskich działają w dobrej wierze. Obejmuje ona również procedurę nadzoru, a wykonanie wyroków także powinno wiązać się z dobrą wiarą i odbywać się w sposób zgodny z „wnioskami i duchem” wyroku. Ponadto znaczenie obowiązku działania w dobrej wierze ma pierwszorzędne znaczenie w przypadku, gdy Trybunał stwierdził, tak jak w niniejszej sprawie, naruszenie art. 18, którego przedmiotem i celem jest zakaz nadużywania władzy.

170. Trybunał powtarza swoje ugruntowane orzecznictwo, zgodnie z którym niewykonanie ostatecznego, wiążącego orzeczenia sądowego mogłoby prowadzić do sytuacji niezgodnych z zasadą rządów prawa, której Umawiające się Państwa zobowiązały się przestrzegać, ratyfikując Konwencję.

171. Kierując się podejściem przedstawionym w § 131–135, Trybunał przeanalizował treść wyroku w sprawie *Kavala* i odpowiadające mu obowiązki w zakresie odpowiedzialności państwa (...). Następnie przeanalizował środki podjęte przez Turcję i ocenę tych środków przez Komitet Ministrów w procesie egzekucji, a także stanowisko pozwanego rządu i pisma p. Kavali. Dostrzega też, że Turcja podjęła pewne kroki w kierunku wykonania wyżej wymienionego wyroku, a także przedstawiła kilka planów działania (...). Zauważa jednak, że w dniu, w którym Komitet Ministrów przekazał mu sprawę i pomimo trzech decyzji nakazujących zwolnienie za kaucją oraz jednego wyroku uniewinniającego, p. Kawała nadal przebywał w areszcie przez ponad cztery lata, trzy miesiące i czternaście dni, na podstawie faktów, które w swoim pierwotnym wyroku Trybunał uznał za niewystarczające, aby uzasadnić podejrzenie, że p. Kawała popełnił „jakikolwiek przestępstwo” i które były „w dużej mierze związane z korzystaniem z praw konwencyjnych” (§ 157 wyroku).

MIKOŁAJ WOLANIN

172. Rozważania te mają kluczowe znaczenie w niniejszej sprawie, zwłaszcza że 25 kwietnia 2022 r. p. Kavala został uniewinniony od zarzutu szpiegostwa wojskowego lub politycznego z art. 328 Kodeksu karnego, ale skazany z art. 312 Kodeksu karnego. Pan Kavala został skazany na najcięższą karę przewidzianą w tureckim prawie karnym, a mianowicie na dożywotnie pozbawienie wolności. Z wyroku wydanego 25 kwietnia 2022 r. jasno wynika, że skazanie to opierało się na faktach związanych przede wszystkim z wydarzeniami w parku Gezi, które Trybunał przeanalizował ze szczególną uwagą w swoim pierwotnym wyroku ze względu na wyraźny brak uzasadnionych podejrzeń. Werdykt sądu przysięgłych, wydany po przekazaniu sprawy do Trybunału i nieprawomocny, nie ma natomiast wpływu na ustalenia Trybunału przedstawione powyżej (zob. *mutatis mutandis*, wyrok w sprawie *Ilgar Mammadov* (postępowanie naruszeniowe), § 212). Trybunał powtarza jednak, że stwierdzenie naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w wyroku w sprawie *Kavala* spowodowało wadliwość wszelkich działań wynikających z zarzutów związanych z wydarzeniami w parku Gezi i próbą zamachu stanu (...). Niemniej jednak oczywiste jest, że postępowanie krajowe po wydaniu powyższego wyroku, które zakończyło się najpierw uniewinnieniem, a następnie skazaniem, nie pozwoliło na rozwiązanie problemów wskazanych w wyroku w sprawie *Kavala*.

173. W świetle wniosków przedstawionych powyżej Trybunał uważa, że środki wskazane przez Turcję nie pozwalają na stwierdzenie, że państwo strona działało w „dobrej wierze”, w sposób zgodny z „wnioskami i duchem” wyroku w sprawie *Kavala* lub w sposób, który uczyniłby praktyczną i skuteczną ochronę praw konwencyjnych, które Trybunał uznał za naruszone w tym wyroku.

174. W odpowiedzi na pytanie skierowane przez Komitet Ministrów Trybunał stwierdza, że Turcja nie wypełniła swojego zobowiązania wynikającego z art. 46 § 1 do przestrzegania wyroku z dnia 10 grudnia 2019 r. w sprawie *Kavala przeciwko Turcji*.

Pozostałe pytania

(...)

Z TYCH POWODÓW TRYBUNAŁ:

Szesnastoma głosami do jednego stwierdza, że doszło do naruszenia art. 46 § 1 Konwencji;

(...)

Oddała, jednogłośnie, pozostałe żądania p. Kavali.

Abstract

Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of 11 July 2022, *Kavala v. Turkey*, Application no. 28749/18 (Infringement Procedure)

The author has analysed and translated the judgment of the European Court of Human Rights of 11 July 2022 in the case of *Kavala v. Turkey*, application no. 28749/18, made on under the infringement procedure. In this judgment, the Court pointed out a number of previously unarticulated theses on: the enforcement of its judgments, the infringement procedure, the relationship between the Committee of Ministers and the Court, as well as the role of conducting the infringement procedure itself when the Committee of Ministers considers that a State Party to the Convention is refusing to comply with its obligation to respect an issued judgment. The ruling may therefore have significance for a number of cases, including Polish ones, in which states do not comply with the execution of ECHR verdicts.

Keywords: ECHR judgment, infringement procedure, *Kavala v. Turkey*, Committee of Ministers, non-compliance with ECHR judgment.

MIKOŁAJ WOLANIN <https://orcid.org/0000-0003-3574-6999>

Student IV roku prawa na Uniwersytecie Warszawskim; mikolaj@mvolanin.pl.